

COLUMN

Auke Kok

Voortrazende idioot bij het zebrapad

Nu we onze stem hebben mogen uitbrengen voor de Tweede Kamer is het tijd weer op onszelf te gaan letten. Neem nou de energietransitie. Ook op dat belangrijke terrein geldt dat alle kleine beetjes helpen. Daarom zal ik verklappen hoever ik er mee ben. Noem mij een kabouter, maar als ik op een zebrapad afloop, en er komt een auto aan dan... houd ik mijn pas in. Serieus. Ik wil niet dat die auto voor mij stopt, hij moet doorrijden. Die paar seconden kan ik best even wachten. Al dat remmen, dat stoppen en weer optrekken vind ik energieverpillering.

Bent u van buiten Amsterdam, dan licht u zich nu rot. U denkt dat de stad uit blind voortrazende idioten bestaat. Toegegeven, die zijn er. Soms meer dan me lief is. Maar aan de andere kant, als ervaren voetganger kan ik u verzekeren dat je op de meeste plekken in Amsterdam maar bij een zebra hoeft te gaan staan en de eerste de beste automobilist trapt op de rem. Fout.

Je moet het overigens wel met overtuiging doen, dat dralen, anders stoppen de auto's alsnog voor je

Toen ik nog niet milieubewust was, en dus mijn recht haalde door pontificaal op de stoeprand plaats te nemen, liet ik rustig drie, vier auto's voor mij stoppen. Zodoende was ik debet aan kleine beetjes extra CO₂-uitstoot, aan onnodig veel pluimpjes fijnstof in de Amsterdamse atmosfeer. Nu weet ik beter. Vanaf grotste afstand neem ik de situatie op en als er auto's naderen, loop ik wat langzamer en kijk ik naar de grond: signalen dat ik voorlopig niet zal oversteken. Als de auto's zijn gepasseerd doe ik dat alsnog.

Dat even inhouden en de auto's met een kalme superioriteit energiezuinig laten voort tuffen, dat geeft me inmiddels net zo'n goed gevoel als het rinkelen van mijn flesjes in de glaskak. Echt, probeer het maar eens.

Je moet het overigens wel met overtuiging doen, dat dralen, anders stoppen de auto's alsnog voor je. Laatst stond ik opzij kijkend op mijn hoofd te krabben terwijl iemand keurig op mijn stond te wachten. Hij claxonneerde, hij had nog meer te doen.

Dit alles geldt natuurlijk niet voor zebra's op drukke wegen met (overdag) werkende stoplichten. Op de andere wegen valt mogelijk enorme winst te boeken. Als je het kaboutergedrag van mij zou extrapoleren naar de hele stad, dan zou dat op jaarbasis een aardige energiebesparing kunnen opleveren. Plus een iets schonere lucht en daar is omgerekend per voetganger slechts een minuscule inspanning voor nodig. Eigenlijk géén inspanning. Alleen wat geduld.

Mijn stelling: we zijn gebaat bij minder galantheid achter het stuur.

Denk daar maar eens over na.

En nu we het hier toch over hebben: ook de relatie fietser-voetganger is onderhevig aan de energiefactor. Zo stop ik als fietser nooit bij zebrapaden. Ik kijk wel uit. Die mensen kunnen best even wachten (gehandicapten uitgezonderd). Dat stoppen, afremmen en weer optrekken is je reinste energieverpillering. Nee hoor, deze blind voortrazende idioot rijdt mooi door. Ik heb nog meer te doen.

Auke Kok is schrijver en journalist.

TALK OF THE TOWN

Oude standbeelden lijken na onderhoud op kopie uit China: 'Blijf er vanaf'

Sommige oude standbeelden zijn tijdens onderhoud dusdanig vaak met was behandeld, dat ze een heel ander uiterlijk kregen.

Door Kester Freriks

AMSTERDAM. Standbeelden in de stad staan er robuust bij. Ze doorstaan weer en wind, verkeer raast erlangs en vogels zitten graag op zo'n beeld, met alle gevolgen vandien. Dus moeten ze schoongemaakt en onderhouden worden, door de gemeente die eigenaar is. Maar dat gaat niet altijd goed.

Annelies Bayens, weduwe van beeldhouwer en schilder Hans Bayens (1924-2003), kwam er telkens tot haar schrik achter, „dat de beelden van mijn man er juist na schoonmaakacties slechter op werden”. Ze zocht contact met de gemeente, „maar ik kreeg nauwelijks gehoor. Ik kwam er niet achter wie verantwoordelijk is.”

Alle patina was eraf

Neem een van Bayens' bekendste beelden, dat van Multatuli op de Torensluis bij het Singel, in 1987 onthuld door koningin Beatrix. „Sindsdien zag ik het zwarter worden, steenkoolzwart, alle patina was eraf”, laat Bayens weten. De reden: zonder haar erin te kennen bedekte een Haarlemse firma het bronzen beeld elk jaar met was, met de bedoeling het te beschermen tegen invloeden van buitenaf, vertelt ze. „Dat bleek een slechte ingreep. Het beeld verloor zijn oorspronkelijke kleur. Mijn man heeft de patina in de gieten laten aanbrengen, zodat het beeld in grijs en groen leeft. Toen werd het doodgeslagen.” Technisch gesproken: een lichtbruin bronzen beeld veroudert mooi in de

„Mijn man heeft de patina laten aanbrengen, zodat het beeld in grijs en groen leeft. Nu is het doodgeslagen

Annelies Bayens
weduwe Hans Bayens

FOTO: SIMON LENSSENS

Annelies Bayens bij het Multatuli-standbeeld op de Torensluis over het Singel, gemaakt door wijlen haar man Hans Bayens. „Ik zag het beeld na elke schoonmaakactie zwarter worden.”

buitenlucht (oxydatie), waardoor dat verandert van goudkleurig naar groengrijs. Dat noemen we wel patina.

'Doe er niets aan'

Annelies Bayens is niet de enige die bezorgd is om de staat van de beelden in de openbare ruimte. *NRC* plaatste vorige week een ingezonden brief naar aanleiding van een foto in deze bijlage van het Rembrandtplein met het Schiller Hotel (27/2) waarin de auteur zijn „grote afschuw” uitspreekt over het lot van „alle gietijzeren en bronzen beelden in de grachtengordel. Na het 'schoonmaken' (ervan) is al de patina, de mooie verkleuring en teken van de tand des tijds” verdwenen. Niet alleen Rembrandt, aldus de briefschrijver, ook Multatuli en Thorbecke, „wekken nu de indruk zo uit de kopieënfabriek ergens in China te komen”.

Amsterdam telt tientallen standbeelden, zoals het Vondelmonument (1867) in het Vondelpark en het Theo Thijssen Standbeeld (1979) op de Lindengracht, die laatste eveneens van Hans Bayens. Hoe bewaren zij hun kleur voor toekomstige generaties? Annelies Bayens is duidelijk. „Laat de beelden met rust, doe er niets aan, behandel ze niet te vaak met was.”

Een woordvoerder van stadsdeel Centrum laat weten dat het „erfgoed van brons zoveel mogelijk in de oorspronkelijke staat wordt behouden”. Sinds dit jaar heeft de gemeente het onderhoud volledig uitbesteed aan Kunstwacht in Delft, voorheen waren ook andere bedrijven betrokken. Bij de beelden van Bayens gebruikt de Kunstwacht „geen was, zo is dat met de kunstenaar en later met zijn weduwe afgesproken”, aldus de woordvoerder. „In andere gevallen gebruikt de Kunstwacht alleen was wanneer dat nodig is, eventueel met natuurlijke pigmenten. Deze was zorgt voor bescherming en wordt slechts spaarzaam gebruikt.”

In de kleur van het origineel

De Kunstwacht, werkzaam in heel Nederland, heeft als uitgangspunt „zoveel mogelijk aan te sluiten bij de bedoeling van de kunstenaar, als die te achterhalen is”, aldus directeur Eduard Weijgers, „en anders gaan we in goed overleg met de erven, zoals mevrouw Bayens.” Dat het huidige beeld van Rembrandt nu „in China lijkt gemaakt” behoeft uitleg, aldus Weijgers: „Het zou destijds in brons worden gegoten, maar daar was geen geld voor. Daarom werd het vervaardigd van gietijzer, en in bronskleur geschilderd. In 2005 ontdekten we dat het bedekt was met zeven lagen verf. We hebben na onderzoek door een metaalrestaurateur, in overleg met de gemeente en andere betrokkenen de oorspronkelijke kleur aangebracht - dus geschilderd in goudbrons - en daaraan sindsdien niets meer veranderd.”

Mevrouw Bayens kan gerust zijn: Kunstwacht en de gemeente laten de tijd over de beelden heengaan, zodat ze de uitstraling houden zoals door de kunstenaars bedoeld. En ook Multatuli weer wordt zoals hij was.

nrc

ZATERDAG 20 MAART & ZONDAG 21 MAART 2021

KUNSTWERKEN

Tweeduizend verborgen schilderijen

Na de dood van kunstenares Renée Stotijn vonden haar dochters een enorme hoeveelheid onbekende kunstwerken, verstopt in plafonds, in gangkasten en andere geheime plekken in haar huis. Die worden binnenkort geëxposeerd in de Beurs van Berlage.

Door Kester Freriks

AMSTERDAM. Verborgen tussen dubbele plafonds, in gangkasten en andere hoeken van een huis aan de Weesperzijde: dochters Esmee Bor (44) en Zaphira Bor (33) van kunstenares Renée Stotijn vonden na haar dood in juni vorig jaar bij het opruimen geheel onverwacht „misschien wel tweeduizend kunstwerken van onze moeder”, zegt Zaphira. Behalve schilderes was Stotijn restaurator bij het Rijksmuseum en gaf ze rondleidingen in het Van Gogh Museum en het Stedelijk Museum.

Om erkenning voor deze artistieke schat te vinden zette Zaphira, die Erfgoedstudies volgde aan de Universiteit van Amsterdam, werken van haar moeder op een Instagram-pagina. Dit werd een hit met volgers wereldwijd, nu zo'n 5.200. Zaphira: „We waren verbaasd. Mensen vonden het mooi en een galerie in Milaan, Mads Milano, exposeerde haar werk.” Ook de Beurs van Berlage toonde belangstelling en biedt, als corona het toestaat, vanaf 1 april een expositie aan met als titel *Renée Stotijn - verborgen kunst onthuld*.

Renée Stotijn (1940-2020) had een latrelatie - de eerste van Nederland, aldus de dochters - met violist Dick Bor (1944-2007), vele jaren eerste concertmeester van het Nederlands Philharmonisch Orkest. Stotijn woonde aan de Weesperzijde 83 terwijl Bor een huis had aan de Tweede Anjeliersdwarsstraat in de Jordaan, niet ver van pianist Polo de Haas, met wie Bor in de jaren tachtig de bekende *Scherstconcerten* opvoerde.

De familie Stotijn is artistiek begaafd en telt tal van musici. Renée speelde piano en kon goed zingen, maar haar hart lag bij teken- en schilderkunst. In de jaren 60 studeerde ze aan de Amsterdamse Rijksacademie, waar haar talent snel werd ontdekt. Daarom kreeg ze in het gebouw een eigen atelier, een zogeheten 'loge'.

„De aquarellen, tekeningen, naaktstudies, pastels en olieverfschilderijen zijn bijna allemaal afkomstig uit haar academietijd”, zegt Zaphira, die samen met haar zuster de collectie heeft geselecteerd in verschillende groepen: jeugdwerk, stillevens, portretten, landschappen, Amsterdamse stadsgezichten. Tijdens haar leven heeft Renée Stotijn slechts een enkele keer geëxposeerd, in kunstenaars-sociëteit De Kring en in de Spiegelzaal van het Concertgebouw toen Dick Bor en Polo de Haas daar een concert gaven. Ze had er moeite mee werk uit handen te geven.

Rouwproces

Het ordenen van de kunstwerken noemen de zusters „een rouwproces”. Renée Stotijn overleed aan kanker. Als jonge vrouw, op haar 32ste, had ze ook kanker, waarbij ze een zware operatie moest ondergaan. Daardoor kon ze geen olieverven meer maken, dat fysiek zwaar is. Ze stapte over op 'lichtere' technieken als aquarel en pastel.

De titel *Verborgen kunst onthuld* is niet voor niets gekozen, zeggen Esmee en Zaphira: „Het is voor ons een mysterie waarom we niets wisten van het bestaan van deze schilderijen en

Vanaf boven met de klok mee: **Zaphira** (links) en **Esmee Bor** in woonhuis Weesperzijde 83; St. Willibrorduskerk (1969); **Renée Stotijn en Dick Bor**, 1976; achtertuinten bij de Nieuwmarkt (ca 1965); Renée Stotijn werkt aan een mozaïekwand, 1964; Zuiderkerk (ca 1965); Dame in roze (1965);

FOTO: JIN WOLDEDOORP / GLENN WASSERBERGH

waarom Renée ze verborgen hield. Zelfs haar zuster Marion, die nog steeds in het souterrain woont, merkte nooit dat ze ergens een tweede plafond aanbracht of in een inloopkast een schot plaatste. Al die ruimtes waren dichtgeschroefd of afgetimmerd.”

Bovendien, vult Esmee aan, die zangeres en componist is: „Het huis was afgeladen. De Bechstein-vleugel die nu bij mij staat, was zo goed als onzichtbaar achter schilderijen, stapels tijdschriften, kranten en tentoonstellingscatalogi. Zowel mijn vader als moeder bewaarden alles: Dick had in zijn huis duizenden exemplaren van *NRC Handelsblad* opgeslagen, complete jaargangen.”

Angst iets weg te gooien

De verdieping aan de Weesperzijde is inmiddels ontruimd. Dat het pand zo vol was, had vooral te maken met de angst van Renée iets weg te gooien. Dat herinneren de dochters zich nog goed: niets mocht opgeruimd of zelfs maar verplaatst. Ze ging in de jaren zestig en zeventig regelmatig naar het Waterlooplein, waar ze voor weinig geld snuisterijen en antiekteiten kocht. Renée vond de „jaren zestig helemaal geweldig, ze leefde in die tijd, het was haar droomwereld”, zegt Zaphira.

Volgens Zaphira heeft het werk van hun moeder 'een ziel'

Renée was actief voor het behoud van cultureel erfgoed. Zo vond ze de sloop van de St. Willibrorduskerk aan de Amstel „heel vreselijk”. Zelf zette ze zich met succes in om de Nieuwe Amstelbrug, een ontwerp van architect Berlage uit 1903, te redden: het stadsbestuur wilde daar een moderne brug plaatsen.

Volgens Zaphira heeft het werk van hun moeder „een ziel”. Sinds deze ontdekking is er een verhaal bijgekomen: dat van de geheime bergplaats. Ook kunnen de werken vanaf nu voorzien worden van reliëf en achtergrond. Hoewel de vrouwen en mannen die poseerden voor de studenten vrijwel anoniem waren, kan toch in een aantal gevallen Truus Trompert herkend worden, een bekend model aan de Rijksacademie.

Ook de St. Willibrorduskerk heeft Renée Stotijn in aquarel vastgelegd, in diepblauwe kleur die de robuustheid accentueert. De Amsterdamse schilderijen uit de jaren zestig laten plekken van de stad zien waarvan sommige zijn verdwenen of die in elk geval ingrijpend zijn veranderd, zoals het gezicht op de Zuiderkerk, vermoedelijk vanaf de Kloveniersburgwal, of de inmiddels verdwenen achterhuizen met tuinen aan de Nieuwmarkt. Met haar kunstcollectie keert ook de stad van vroeger terug.

Renée Stotijn - verborgen kunst onthuld

Beurs van Berlage, Amsterdam. Vanaf 1 april t/m 9 mei (wegens corona onder voorbehoud). Inl: www.beursvanberlage.com, www.instagram.com/schilderij_renee_stotijn/